

rôznych médií i recipienta ako aktívneho spolutvorcu umenia.

V ťažiskovej časti práce sa J. Kostincová venuje analýze a interpretácii vybraných autorov, diel a tvorivých prístupov k formám umeleckej prezentácie. Od seteratury, spojenej s prvotným nadšením ruských autorov a čitateľov internetom, s možnosťou slobodného publikovania, interakcie s čitateľom i pohrávaním sa s identitou tvorcu v deväťdesiatych rokoch minulého storočia prechádza až k súčasnej podobe ruskej digitálnej poézie, reprezentovanej predovšetkým konceptuálnou transmediálnou tvorbou petrohradského časopisu [Translit] (P. Arseniev, M. Kurtov, básnický elektronický stroj Dora Vej), ktoré v literárnych kruhoch vyvolali širokú diskusiu o hraniciach medzi ľudskou a umelou inteligenciou v súčasnej poézii. Následne autorka publikácie obracia pozornosť na rozličné hybridné formy umeleckej performacie, multimediálnej inštalácie literárnej tvorby, básnického textu v mestskom priestore.

Napokon sa J. Kostincová zameriava na tvorbu Natálie Fedorovej, jednej z najvýraznejších osobností modernej ruskej média-poézie. Ide o praktikuujúcu umelkyňu a zároveň literárnu teoretičku z okruhu spolupracovníkov časopisu [Translit], vyznačujúcu sa však odlišnou poetikou, založenou na konfrontácii umeleckého jazyka s vedeckým diskurzom. J. Kostincová predstavuje tiež ďalších súčasných autorov z jej tvorivého okruhu, ktorí pracujú s digitálnymi technológiami a ich prepojením s analógovým svetom. Publikácia tak približuje viacero dominantných línií súčasnej ruskej experimentálnej tvorby, média-poézie, resp. post-digitálnej poézie, mimo ruského kultúrneho prostredia pomerne málo známej, preto je výskum danej oblasti umenia v českom a širšie stredoeurópskom kontexte dôležitý, inšpiratívny a novátorský. Ponúka príťažlivé čítanie nielen pre odborníkov a študentov rusistiky,

spisovateľov a prekladateľov, ale aj odborníkov vo sfére širokého spektra mediálnej kultúry a umenia.

Nesporným prínosom monografie J. Kostincovej je hlboký analyticko-syntetický pohľad na ruskú literatúru (poéziu) v postdigitálnej dobe ako javu v súčasnosti síce ešte nedostatočne preskúmaného a vyprofilovaného, ale neustále naberajúceho na význame. Autorka prezentuje komplexný synchrónny a diachrónny prístup k problematike nielen v kontexte ruskej literatúry a moderných technológií, ale tiež s ohľadom na globálne kultúrne a spoločenské myslenie a geopolitické procesy vo svete. Nové poznatky v odbore obohacuje pútavý ilustratívny fotografický materiál a mimoriadna cenná široká znalosť odbornej sekundárnej literatúry rozličnej proveniencie. Publikácia svojou interdisciplinárnosťou a metodologickou otvorenosťou potvrdzuje perspektívu kreatívneho nadväzovania na prezentovaný výskum v nasledujúcich projektoch v rámci danej vedeckej disciplíny.

Soňa Pašteková

NAVRÁTIL, Martin. *Pramene ranej poézie Vojtecha Mihálíka. Varianty – Revízie – Interpretácie.*

Bratislava: VEDA, 2019. ISBN 978-80-224-1776-1.

Téma knihy Martina Navrátila predznamenáva již její výtvarné řešení – z přední strany obálky hledí s jemným úsměvem na rtech tvář mladého básníka, na zadních deskách je pak reprodukována podobenka tvůrce zestárlého a s ironicky sevřenými ústy. Knihu doprovází také digitální edice na příloženém DVD s titulem *Vojtech Mihálik: Prepísané básne (1942 – 1950)*, kterou edičně taktéž připravil autor knihy, a i v ní je grafický prvek využívající fotografie V. Mihálíka – byť v poněkud odlišné konstelaci – zopakován. Toto grafické

zpracování ve zkratce dobře odráží vlastní cíle Navrátilovy knihy i jeho přiložené digitální edice: zachycení a prozkoumání transformace básní, které mezi lety 1942 až 1950 napsal mladý katolicky orientovaný básník a jež s odstupem času už coby protagonista komunistické ideologie, jímž se po roce 1950 stal, sám V. Mihálik přepracovával.

M. Navrátil se tvorbě V. Mihálíka věnuje již delší dobu, jeho kniha navazuje na samostatně publikované studie, z nichž s některými se mohl i čtenář Litikonu na stránkách časopisu seznámit, soustředil se na ni ve své disertační práci, a nakonec i jako editor Mihálikovy rané skladby *Brána* (Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2018). Přítomná publikace obsahuje (mimo úvodu, závěru a dalších náležitostí odborné práce) tři kapitoly. V první a jaksi ještě úvodní rekapituluje autor mihálikovské bádání, registruje základní literaturu a vymezuje se proti interpretacím vývoje Mihálikovy tvorby, které bez znalosti rukopisů kládou přerýv mezi jeho sbírky *Anjeli* (1948) a *Plebejská košela* (1950) a tuto jeho druhou sbírku chápou pak jako most vedoucí ke sbírce *Spievajúce srdce* (1952). M. Navrátil již zde představuje své pojetí, které bude dál ve svém výkladu zpřesňovat; podle něj náleží *Plebejská košela* ještě do organického vývoje básníka a až jeho třetí sbírka znamená hluboký zlom v jeho dosavadním vývoji. Dalším účelem této kapitoly je přehledka nového materiálu, raných rukopisů V. Mihálíka, jež se dochovaly v rodinném archivu. Tento materiál je pro textologickou analýzu zvoleného typu takřka ideální. Neobsahuje totiž pracovní rukopisy, které by sice umožnily charakterizovat tvůrčí metodu básníka, ale naopak vesměs čistopisy, z nichž 224 bylo knižně publikováno, a lze se tedy na základě jejich srovnání s pozdějšími verzemi „pokúsiť [...] o štylistickú a sémantickú interpretáciu“ (s. 23) variant.

Metodologicky zde M. Navrátil navazuje na textologické práce Miroslava Červenky z šedesátých let – k variantám tak nepřistupuje jako k izolovaným případům slovních záměn, ale shlukuje je a chápe je pak jako tendence. Vedle vymezení těchto posunů v Mihálikově poezii se u každé varianty nutně otevírá otázka jejích motivací. Vzhledem k naznačené proměně Mihálikova ideového postoje chtěl autor mj. odlišit změny vyvolané obavami z cenzurního postihu, tj. změny autocenzurní, od těch, které podnikl v důsledku svého ztotožnění s režimní ideologií. M. Navrátil zde s odkazem na výzkum cenzury soustředěný v knize *V obecném zájmu* (2015) rozlišuje tedy autocenzuru, coby přetváření, jež autor provádí nedobrovolně, v obavě z postihu, od strukturální regulace, kterou chápe jako výsledek vědomé úpravy v důsledku přizpůsobení se logice samotného kulturního pole, byť, jak autor přiznává, „hranice sa nedajú presne ‚narysovať‘“ (s. 40).

Vlastní těžiště Navrátilovy práce leží v ústřední, téměř stostránkové kapitole nazvané *Revízie raných básní Vojtecha Mihálíka v kontexte jeho zbierok*. Zde teprve to, co mnohdy obecně vyslovil v kapitole první, dokládá a opět zpřesňuje důkladným rozbořením. Nejprve se soustředí k historii vzniku a přijetí Mihálikovy knižní prvotiny, odhaluje tedy proměny kompozice sbírky i to, že sbírka byla úzkým výběrem z širokého materiálu a neodrážela tak všechny valéry tehdejší Mihálikovy poetiky, která měla širší tematický i tvárný charakter. V dalším výkladu sleduje proměny básní ze sbírky *Anjeli* v reprezentativních výběrech z Mihálikovy tvorby, v souborech *Lyrika* (1957), *Básne 1–2* (1973–74) a *Básne 1–3* (1986). Jde nejprve o eliminaci některých básní ze sbírky a dále jednak o proměny motivované stylisticky a zadruhé o změny, které se týkají náboženských motivů. Stejně postupuje u sbírky *Plebejská košela*, do jejíž výsledné podoby se propsala i změna

politického režimu. M. Navrátil sbírku vřazuje do průsečíku mezi integrální vývoj autorovy poetiky a částečně dobovým kontextem podmíněnou preferenci sociální a protiválečné tematiky, oslabení milostných motivů a utlumení projevů vlastní náboženské víry. V zužujícím se prostoru tak V. Mihálik podle M. Navrátila tvořil, byť byl patrně nucen k ústupkům, jež charakterizuje jako projev autocenzury. Po přeryvu vyznačeném sbírkami z let 1952 a 1953 navázal pak V. Mihálik na přetřžený vývoj počínaje sbírkou *Neumriem na slame*. Od této sbírky sledujeme, jak V. Mihálik zařazuje své starší básně do svých nových sbírek a současně je upravuje, opět vedle stylisticky podmíněných změn vedoucích často k výraznější knižnosti dochází již k eliminaci a zastírání religiozity, a tedy k desinterpretaci vlastního ideového vývoje – tyto změny mají pak podle M. Navrátila již charakter strukturální regulace. V dalším Mihálikově vývoji pak autor monografie sleduje pohyb od zastírání religiozity, její transformace až k otevřenému ateismu, s nímž vystupuje básník proti ideji Boha. V závěrečné kapitole s titulem *Vojtech Mihálik ako editor alebo Mihálikova manipulácia s obrazom vlastnej tvorby* se pak M. Navrátil již na menší ploše věnuje proměnám Mihálikových spisů, které si sám básník uspořádal. Sleduje to, které básně V. Mihálik vyloučil, ale i proměny poetiky, například potlačení iluzí mladého člověka ve prospěch deziluzí a rezignace (s. 175).

Podali jsme zde stručně, jistě zjednodušeně a snad bez velkých zkreslení obsah knihy M. Navrátila, stranou jsme pak ponechali nutně mnohá zajímavá zjištění, s nimiž autor přichází. Nyní ještě pár slov o přiložené digitální edici. V ní čtenář knihy nalezne oněch 224 básní ve všech doložených rukopisných i tištěných variantách (v případě rukopisů jsou k dispozici i jejich skeny). Může je uspořádat chronologicky, abecedně či podle obsahů knižních celků,

po otevření lze varianty položit vedle sebe a srovnat, nebo v celém korpusu fulltextově vyhledávat. Snad jen zamrzí, že se nepodařilo oba výstupy důsledněji provázat, čtenář knihy se o přiloženém DVD v knize nedozví, na edici je upozorněn, až když se mu DVD z knihy vykutálí. Kniha není bohužel opatřena rejstříkem Mihálikových básní, a proto je poněkud ztížené její použití coby komentáře k edici. To je však jen drobné nedopatření, na kvalitě obou výstupů samostatně to nic nemění.

Autorovi knihy materiál a jeho rozbor umožnili takřka plně realizovat to, co M. Červenka pro textologii projektoval: na základě variantního materiálu propojil textologickou analýzu s interpretací i literární historií. Bohužel změny, kterými rané básně v tvorbě V. Mihálika prošly po jeho opuštění katolicismu a příklonu k vládnoucímu komunistickému režimu a jeho ideologii, jsou často natolik hrubé, vesměs jednoznačně ideologicky motivované a dalekosáhlé, že interpretovi neposkytly tolik zajímavých podnětů pro výklad Mihálikovy poezie samotné – nicméně pomohly dobře stratifikovat Mihálikovu tvorbu, jak si M. Navrátil předsevzal. A ještě snad jeden možný výdobytek knihy je zde třeba zmínit alespoň v podobě otázky. Autor o tom sice nikde nemluví, nicméně odlišení změn autocenzurních od strukturální regulace by mohlo mít v tradiční ediční praxi své logické konsekvence. Znamenalo by to například, že bude-li se někdy edičně připravovat Mihálikova *Plebejská košela*, měl by editor zvažovat, zda změny, jež autor charakterizoval jako autocenzurní, není třeba v textu emendovat a vrátit je do podoby před těmito vynucenými úpravami?

Michal Kosák